

EGY ÚJ ZÖLD JELES NAP, AZ ORSZÁGOS KOMPOSZTÜNNEP TAPASZTALATAINAK VIZSGÁLATA A FENNTARTHATÓSÁG PEDAGÓGIÁJA TÜKRÉBEN

Nagy Andrea, s.nagy.andrea@gtk.szie.hu

*Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Társadalomtudományi és Tanárképző Intézet*

1. Bevezetés

A fenntarthatóság pedagógiája tükrében kívánom bemutatni, hogy egy új zöld jeles nap hazai kezdeményezése milyen mértékben képes áthatni a nevelési-oktatási intézmények mindennapjait.

A Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiában (Vásárhelyi Judit, 2010, 35.old) a fenntarthatóságra nevelés „egész életen át tartó tanulási és szocializációs folyamat, mely tájékozott és tevékeny állampolgárokat nevel, akik kreatív, problémamegoldó gondolkodásmóddal rendelkeznek”, s eligazodnak a társadalom, a gazdaság és a környezetvédelem különböző területein. Az ENSZ EGB stratégiája (UNECE, 2005, 2.o) szerint a fenntarthatóságra nevelés folyamata „az embereket a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretekkel és képességekkel ruházza fel: hozzáértőbbé, magabiztosabbá téve őket, növelve lehetőségeiket, hogy tegyenek valamit a természettel összhangban lévő, a társadalmi értékeket, a nemek közötti egyenlőséget és a kulturális sokszínűséget fontosnak tartó egészséges és alkotó életért.” Az Európai Unió tanácsa azt is leszögezi, hogy a megfelelő kompetenciák birtokában olyan tudatos választásokat tesznek az emberek, melynek hatására világunk olyan hely lesz, ahol mind önmaguk, mind a jövő nemzedékek élhetnek és dolgozhatnak. Az oktatási intézményeknek, a helyi közösségeknek, a civil társadalomnak és a munkáltatóknak kulcsszerepük van abban, hogy ilyen kompetenciák kifejlődhessenek. (EUT, 2010, 12.o) Összegezve tehát a „fenntarthatóságra nevelésen minden olyan (formális/ nem-formális és informális keretek között történő) tanulás támogatását/segítését értjük, amely az élhető jövőért tenni akaró és tudó, időben és térben rendszerszinten gondolkozó, felelős, együttműködő állampolgárrá válást segíti.” (Czippán, 2011, 4.o)

2. Egy új zöld jeles nap a fenntarthatóságért

Civil szervezetek alulról jövő kezdeményezése volt 2011-ben egy új zöld jeles nap bevezetése és a tartalmi és módszertani háttérének kialakítása.

A Hulladék Munkaszövetség, a Komposzfórum Magyarország Egyesület és a Galgamenti Népfőiskola szervezői 2011 májusában kérdőíves vizsgálattal kerestük arra a választ, vajon egy őszi jeles nap a komposztálás érdekében milyen fogadtatásra lelne a közintézmények, civil szervezetek körében. (Nagy, 2011, 161-162) Megállapítható volt, hogy „ a kérdőívre válaszoló közoktatási intézményekben 1,5-10 éve folyik komposztálás, melynek előképe a civil szervezeteknél jelenik

meg, ahol 5-15 éves gyakorlati tapasztalattal találkozunk. Számos jó gyakorlat és módszertani segédanyag segítheti azt, hogy a fenntarthatóság pedagógiájának gyakorlati megvalósításaként ez a téma és tevékenység minden közoktatási szinten, valamint felsőoktatási zöld körökben megjelenjen, miközben újabb projektek, innovációk, kutatások elindítója lehet. Kapcsolódási pontok lehetnek a szelektív hulladékgyűjtés, a kertészkedés, a hulladékmentes életmód, az egészségvédelem, a talajvédelem terén a szakképzésben éppúgy, mint az általános iskolákban vagy az óvodákban, az életkori sajátosságok és megfelelő tevékenységetető módszerek megválasztása mentén. Földrajzi értelemben mind vidéki mind városi viszonylatban megvalósítható a komposztálás. Maga a tevékenység környezetbarát, hisz természeti körfolyamatban a zöld javakból humusz keletkezik, ugyanakkor fenntartható, hisz helyi aktivitással helyben hasznosítható tápanyagot kapnak végeredményként a résztvevők.

Időszerű és megfontolandó, sőt hivatalosan is támogatásra érdemes elképzelés a civil zöld szervezetekkel közösen kezdeményezett Komposztálás ünnepnapját országos zöld jeles nappá nyilvánítani.,,

A komposztünnepre 2011 óta mindig az adott év szeptemberében lehet regisztrálni. Az érdeklődő intézményeknek módszertani segítséget kínálunk. A <http://humusz.hu/komposztalj/felhivas> linkre kattintva az október 10 menüpont alatt óvodák, iskolák és civilek, mint „célcsoportok” esetére kidolgozott feladatokkal, játékokkal segítünk a tartalomhoz megfelelő, életkor tekintetében adekvát módszer megtalálásában.

3. A komposztálás ünnepnapok tapasztalatainak vizsgálata 2011-2013 között

Két vizsgálatra alkalmas adatbázissal rendelkezünk.

Egyrészt az eddig három alkalommal meghirdetett komposztálás ünnepnapja regisztrációs felülete, valamint a programok (2011, 2012, 2013) után, az intézmények kapcsolattartóitól érkezett szöveges és képi dokumentumok. Ezen dokumentumok vizsgálatára a továbbiakban dokumentumelemzésként utalunk. A 3. ábrában részletezett adatok alapján 65 szöveges dokumentum, 450 kép érkezett be 3 év alatt. Ezek a beszámolók kötetlen formában íródtak, sem tartalmi, sem formai értelemben nem volt kikötés, hogyan is számoljanak be a komposztálás ünnepnapi tevékenységükről a szervezők. Egyedül 2012-ben kértünk módszertani segédanyagokat, s a legjobbakat díjaztuk.

Másrészt 2013 novemberében írásbeli kikérdezéses vizsgálatra vállalkoztunk, hogy számszerűsíthető módon felmérjük az új zöld jeles nap kapcsán milyen változások indukálódtak. 123 címzettből 25 pedagógus válasza érkezett vissza határidőn belül, akik 20 intézményt képviseltek. A kitöltésre az interneten keresztül google drive felületen volt lehetőség. A kérdőív és az összesített eredményeket bemutató google dokumentum elérhető az alábbi webhelyen (www.galga-nfi.info.hu) a projektek címszó alatt.

Ez a két vizsgálati minta elemszámát tekintve nem ad lehetőséget általánosításokra, csak a válaszolókra és a dokumentumot beküldőkre jellemző és rájuk érvényes megállapításokat tehetünk.

3.1. A komposztálás ünnepnapok vizsgálat hipotézisei

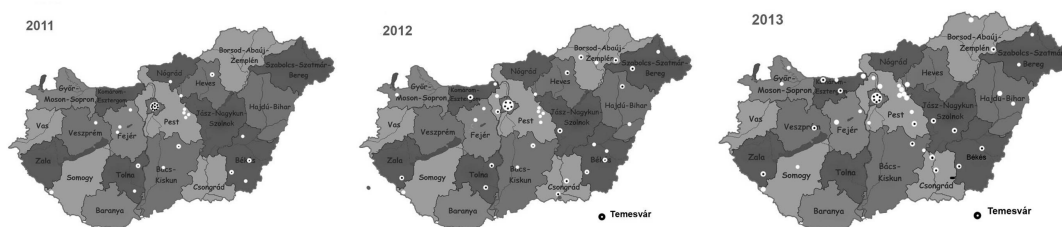
A vizsgálatban a komposzttűnnap elterjedtségével, jövőjével és a különböző korosztályokkal, a velük foglalkozó pedagógusokkal, valamint a fenntarthatóság tekintetében a települési illetve társadalmi beágyazottsággal kapcsolatban fogalmaztuk meg feltevéseinket:

- országos léptékűvé kezd válni a komposztálás ünnepnapja (H1),
- a pedagógusok jövőt látnak a programban, fenntartják és fejlesztik azt (H2),
- a pedagógusok kompetenciái nagymértékben fejlődtek, függetlenül attól, hogy óvodában vagy iskolában vizsgálódunk-e (H3),
- az óvodás gyermekek több ismeretet, képességet tudnak magukévá tenni, mint az iskolások (H4),
- több szülő vonódik be az óvodai programokba, mint az iskolai rendezvényekbe (H5),
- települési önkormányzatok, civil és szakmai szervezetek részéről támogatásra van szükség mind az óvodákban, mind az iskolákban a komposztálás /környezeti nevelés/fenntarthatóságra nevelés érdekében (H6).

3.2. A komposztálás ünnepnapok vizsgálat eredményei és értékelése a hipotézisek mentén

3.2.1 A komposzttűnnap és az országos lépték

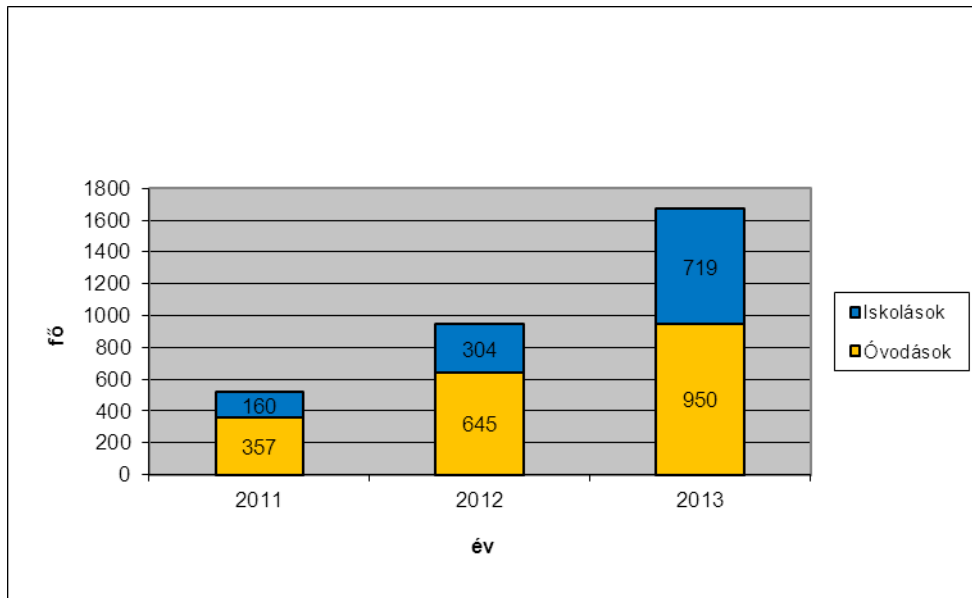
A program földrajzi kiterjedését a dokumentumelemzés során nyert adatok, a regisztrálók száma és azok települései alapján érzékeltetjük. 2011-ben 29 helyszíni tevékenység, 20 települést érintett, 2012-ben 35 jelentkezés, 33 települést érintett, míg 2013-ban 44 jelentkezés, 39 települést érintett. Elmondhatjuk, hogy 3 év alatt megduplázódott a települések száma, valamint 2012-en és 2013-ban már Temesvárról, Romániából is volt regisztrálónk, tehát az országhatárt is sikerült átlépnünk.

1. ábra

A komposzttűnnapra regisztrált települések 2011-2013. (Forrás: saját kutatás, dokumentumelemzés)(Grafika: Paraszky Sára)

Mivel a kötetlen beszámolók esetlegesen tartalmaztak létszámadatokat, így a 2013 novemberi írásbeli kikérdezéskor erre is rákérdeztünk (2. ábra). Jól érzékelhetően növekszik a résztvevők száma, 3 év alatt összességében háromszorosan nőtt, természetesen csak a mintában résztvevő 20 intézmény adatai alapján. Feltételezhetően ez az összes településre nézve extrapolálható.

2. ábra

A komposztünnepen résztvevők létszáma 2011-2013 (Forrás: saját kutatás n=20, írásbeli kikérdezés 2013. nov.)

A növekvő számú regisztráló mellett, növekszik a visszatérően regisztrálók száma is. 2011-ről 2012-re 6 intézmény visszatérően jelent meg, 2012-ről 2013-ra pedig 13 intézmény jelentkezett visszatérően a programba. Az is érdekes képet rajzol a program terjedéséről, illetve a fenntartásáról, hogy milyen és mennyi dokumentumot küldenek a résztvevő intézmények kapcsolattartói, a komposztünnep lebonyolítása után. (3. ábra)

Komposztálás ünnepnapja	Regisztráltak száma	Beszámolót küldtek (dokumentum-elemzés tárgya)	Képek száma	Kisfilmek / saját ppt-k
2011	29	19	74	1

2012	35	19	176	2
2013	44	27	200	2
Összesen	108	65	450	5

3. ábra

A komposztálás ünnepnapjára regisztráltak és dokumentumaik száma 2011-2013 (Forrás: saját kutatás, dokumentumelemzés)

Földrajzi értelemben kétszeresére nőtt a jelentkező települések száma és háromszorosára emelkedett a vizsgált mintában a gyermekek létszáma, kijelenthetjük, hogy növekvő a bekapcsolódó intézmények, a résztvevők és a települések száma, növekvő a visszatérően jelentkezők száma, tehát elkezdődött a terjedési folyamat. Miközben még országos méretűvé nem vált, aközben az országhatárt már átlépte ez az új zöld jeles nap. (H1)

3.2.2. A komposztünnep fenntartása és fejlesztése, beválása

Természetesen nem egy napra kell koncentrálni a komposztálást. Azért is kérdeztük meg, hogy a **komposztálás mindennapos tevékenység-e** az adott intézményekben, mert ez biztosítja az alapját és a tartós fennmaradását magának az ünnepnek is. A komposztálás ünnepnapjára a települési közösség figyelmének felhívása, az eredmények bemutatása, illetve a valós tevékenység eredményének, a komposztnak a felhasználása időzíthető. A 2013 novemberi írásbeli kikérdezés válaszai szerint 9 óvodából 9 folyamatosan komposztál, 1-17 éve már zajlik ez a tevékenység. 11 iskolából 7 az, amelyikben szintén folyamatosan komposztálnak, idejét tekintve 1-12 éve. Így a folyamatos komposztálási tevékenység biztos háttérrel is ad a program fenntartásának a visszajelző intézmények (20 intézményből 16) 80 százalékánál.

A komposztünnep fenntartásának, fejlesztésének másik záloga a **humán erőforrás**. Az írásbeli kikérdezés alapján a szervezésben többségében a pedagógus munkaközösségek vesznek részt (56 százalék), mely a fenntarthatóság szempontjából igen előnyös, a munkamegosztása, a több szempontú megközelítés lehetősége miatt. A válaszolók közel egynegyede jelezte, hogy egy pedagógus szervezi a programot. Legkevésbé jellemző, hogy egy egész tantestület tevékenyen részt venne a program kialakításban.

A **tartalmi fejlesztés** harmadik záloga a korosztálynak megfelelő ismeretszerzési és tevékenykedtetési forma megtalálása, valamint a módszertani változatosság. A dokumentumelemzésből kiviláglik, hogy 3 év alatt a **gilisztakomposzt készítés** - mely modellként felfogható - felől áttevődött a hangsúly a **kertészkedésre**, amiben a komposzt rostálása, forgatása, új komposztáló építése, levélgyűjtés és söprés, virág- és faültetés is benne foglaltatik. Ugyanakkor az ismeretadó beszélgetések (előadás, film vagy ppt

vetítése), az élményfeldolgozó kreatív foglalkozások jól kiegészítik a programokat, s a számosságuk is nagy. Szintén növekvő számban láthatjuk, hogy túra vagy többállomásos vetélkedő formájában dolgozzák fel a témát. A fejlesztés elengedhetetlen kelléke az innováció, s ez erőteljesen növekvő számban jelenik meg a három év adataiban. Megfigyelhető az is, hogy az egynapos rendezvények, melyek a komposztünnepnap miatt egyértelműen jellemzőek, kezdenek 1-2 hetes programokká alakulni.

Tevékenységek	2011 (n=19)	2012 (n=19)	2013 (n=27)
Gilisztakomposzt	8	6	3
Kertészkedés	5	7	18
Kreatív foglalkozás	5	2	8
Beszélgetés/előadás/ film	0	6	12
Túra/vetélkedő/ sport	0	1	7
Gyümölcs- zöldségnap	0	1	3
Vizsgálatok	0	2	5
Új innovációk (példák)	1 (mohavizsgálat)	3 (fűzfavessző keret, gilisztajarat modellezés ovisokkal, komposztlakók mozgása - ovisokkal)	7 (mini komposztáló, komposztáló plakát, versírás, Komposzt Karcsi kupakból, vicces műsor az iskolarádióban, Mondák-dalok útján túra, mérés-becslés játék)
Egynapos	12	12	17
Egy-két hetes	2	2	9
Egész hónapos	0	0	1

4. ábra

Tevékenységek és gyakoriságuk 2011-2013. (Forrás: saját kutatás, dokumentumelemzés)

Felmerül a kérdés, hogy **bevált-e ez az őszi időzítésű program, hisz a fenntartása csak egy bevált programnak érdemes.**

Akik 2011-2013 között bármely évben velünk ünnepeltek október 10-én, az írásbeli kikérdezésben egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy bevált számukra ez az új jeles nap. Néhány idézet a válaszokból:

„Mivel a múlt évben ünnepeltük először a komposztálás ünnepnapját (nagy csoport) és jó tapasztalataink voltak, ezért ebben az évben is (kiscsoport) megünnepeltük. "Nem lehet elég korán kezdeni!" (Pilismarót, óvónő)

„Nagy a lelkesedés a gyerekekben, ilyenkor még nagyobb hangsúlyt kap a téma, élvezik a munkát, a tevékenykedést, s örömmel figyelik az előkerült kis állatkákat, férgeket, rovarokat (annak a néhány gyereknek is javult, változott nem szeretem állatokhoz fűződő viszonyuk, akik addig viszolyogtak tőlük), így alig van gyerekünk a csoportban, aki undorodna ezektől a kis állatoktól). Az óvónők új játékokon gondolkodnak a téma játékos feldolgozásán, s így állandóan gazdagodik szakmai tudásunk - új kiadványokat, könyveket bogarászunk, hogy új ismeretekre tegyünk szert mi óvónők, amit megosztunk a gyerekekkel. (Kecskemét, óvónő)

„Mi Waldorf Iskola lévén, a biodinamikus kertművelést próbáljuk megvalósítani, ahol a komposztot oltjuk preparátumokkal, ezt neveztük ki komposztünnepnek.” (Szekszárd, tanárnő)

„2001 óta október elején tartjuk az "ünnepet" a volt diákjaink ötletére, de a neve nálunk "Kerti party". Régebben szemétszedés volt a fő profil, mára a komposztrendezés. 7 komposztot kell rendben tartani. Kísérletezünk is. Idén komposztgödörbe tettük a lombot rétegelve érett komposzttal keverve. (Budapest, XVII., tanárnő)

„Igen. Nagyon lelkesen bekapcsolódtak a diákok, egy hetesre terveztük, de aztán az őszi szünetet is bevontuk és végül egy ünnepséggel zártuk le, ill. azzal, hogy nem hagyjuk abba. Sikerült 50 fő figyelmét két hétig a komposztálásra irányítani és érvényesült a "Learning by doing" elv is, azaz "Úgy tanultunk, hogy fizikailag is tettünk" az ügy érdekében. Hiszen elméletben mindenki jól komposztál. A kémiával foglalkozó diákjaink kiértékeltek a komposzthalom pH értékét, valamint a jövőben a hőmérséklet mérését és komposztnapló vezetését is tervezzük. A tanárok is belelkesültek, a többi dolgozó pedig már eddig is komposztált. A diákok a "jó gyakorlatok" bemutatásával szemléltették, hogy hogyan lehet jól komposztálni. (Középiskolai Leánykollégium, Budapest, kollégiumi nevelő)

Az írásbeli kikérdezéskor rákérdeztünk arra is, hogy a **fenntarthatóság pedagógiája értelmében**, - például többek között a jövő generáció létfeltételeinek biztosítása, az aktív állampolgárságra nevelés, a környezettudatosságra nevelés, a tevékenység centrikusság, a települési szintű, országos szintű hulladékgazdálkodásba illeszthetőség tekintetében - **látják-e**

jövőt a komposztálás ünnepnapja folytatásában? Teljesen egyöntetűen nyilatkoztak ebben a kérdésben, hogy igen, a komposztünnepben jövőt látnak. A saját szerepüket túlnyomórészt tudatosan, aktívan, résztvevően fogalmazták meg, egyes szám első személyben (pl.: kezdeményezem, folytatom, szervezem), kis mértékben megjelent a vezetői beállítottság is (pl.: ellenőrzöm). Néhány idézet a válaszokból:

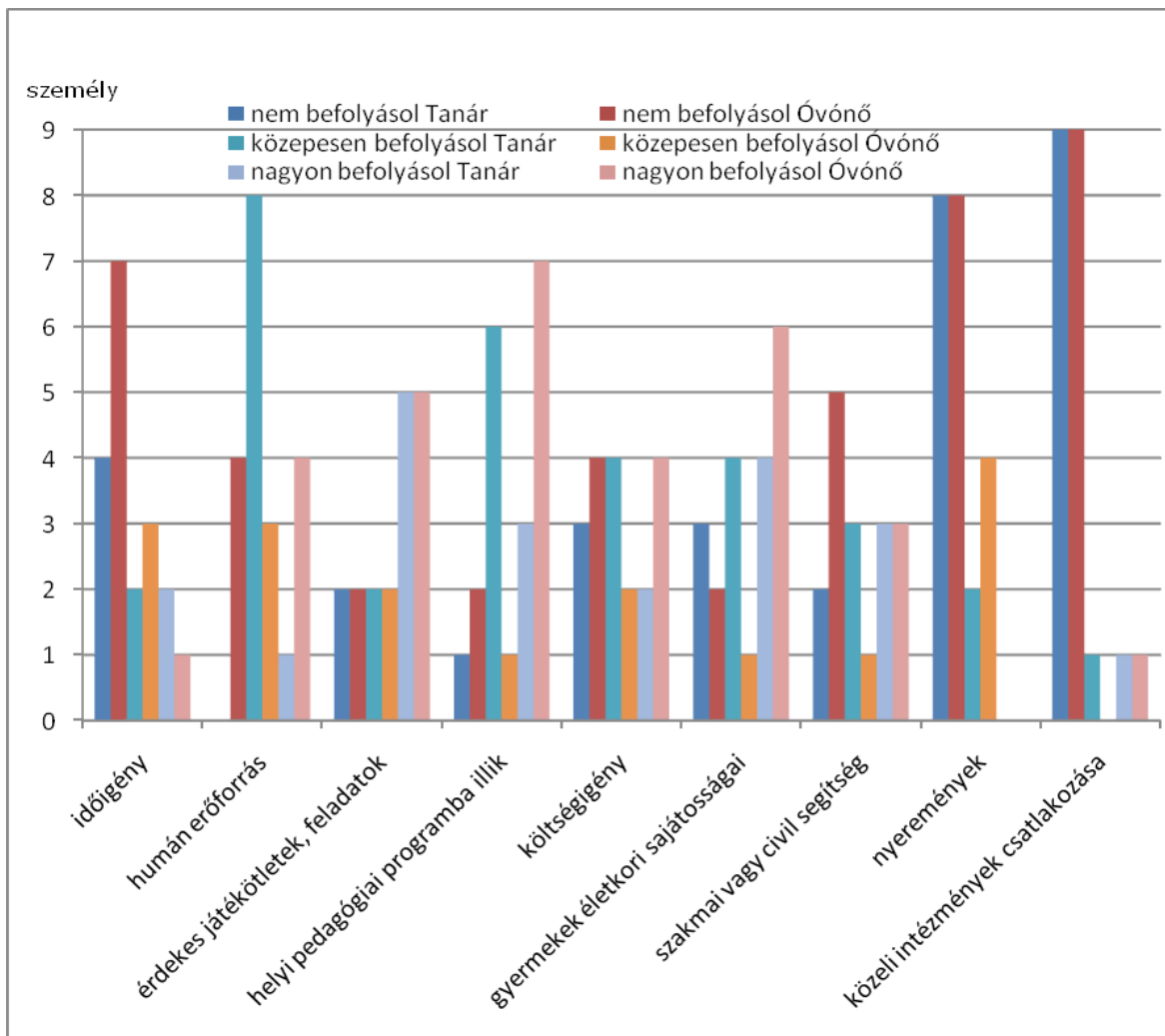
„Szokásként próbálom kialakítani a gyerekekben és szüleikben, s nemcsak akciókban gondolkodok!” (Kecskemét, óvónő)

„2010-ben én kezdtem meg az ÖKO napok bevezetését, szervezését intézményünkben, valamint én szereztem adományba a 3 komposztáló ládát, úgyhogy részemről az elkötelezettség és a fenntarthatóság biztosítása megvan!” (Somogyvár, óvónő)

„Mindenkinek megmutatom az eredményeinket és beszélek róla mindenhol. A szervezés egyre könnyebb, mert a kollégák és a gyerekek is tudják már a helyüket. Csak az újakat kell „betanítani.” (Budapest XVII., tanárnő)

Még egy fontos momentumra, a **komposztünnep megrendezését befolyásoló tényezőkre és azok mértékére** is rákérdeztünk az írásbeli kikérdezéskor. Ez a téma egyrészt a szervezőket érinti, másrészt a program fenntartás motivációját próbálja megvilágítani. A tanárok többségét (8 fő) leginkább az jellemzi, hogy közepesen befolyásolja őket a humán erőforrás megléte. Ez egybecseng azzal a meglátásunkkal, hogy munkamegosztásban, munkaközösségben célszerű ezeket a tevékenységeket megszervezni. A tanárok többségét (8 fő) nem befolyásolja a nyeremények felajánlása, ennek ellenére igen nagy fejtörést okoz a szervezőknek, hogy motiváló ajándékokat tudjanak a program végén felajánlani a nyertes intézményeknek. Szintén a tanárok többségét nem befolyásolja (9 fő), hogy közeli intézmények csatlakoznak-e a komposztünnepnaphoz. Ez bizonyos szempontból a fenntarthatóság ellen hat, a kistérségi, regionális együttműködés ugyanis a fenntarthatóság pedagógiája értelmében szükséges és fejlesztő hatású. Az óvónők esetében érdekes megfigyelni, hogy nem befolyásoló tényezők, épp, mint a tanároknál, a közeli intézmények csatlakozása (9 fő) és a nyeremények (8 fő). Megjelenik azonban az időigény (7 fő), mint olyan tényező, ami nem befolyásolja őket. A kérdőívre válaszoló óvónők többségét nagyon befolyásolja a pedagógiai programba illeszthetőség (7 fő) és a gyermekek életkori sajátosságai (6 fő). Mind az óvónők, mind a tanárok kb. felét érinti nagyon, hogy milyen játékos ötletekkel segítjük munkájukat, s ez megerősíti, hogy a honlapon (<http://humusz.hu/komposztalj/felhivas>) érdemes ezeket frissíteni és megújítani. (5. ábra)

5. ábra

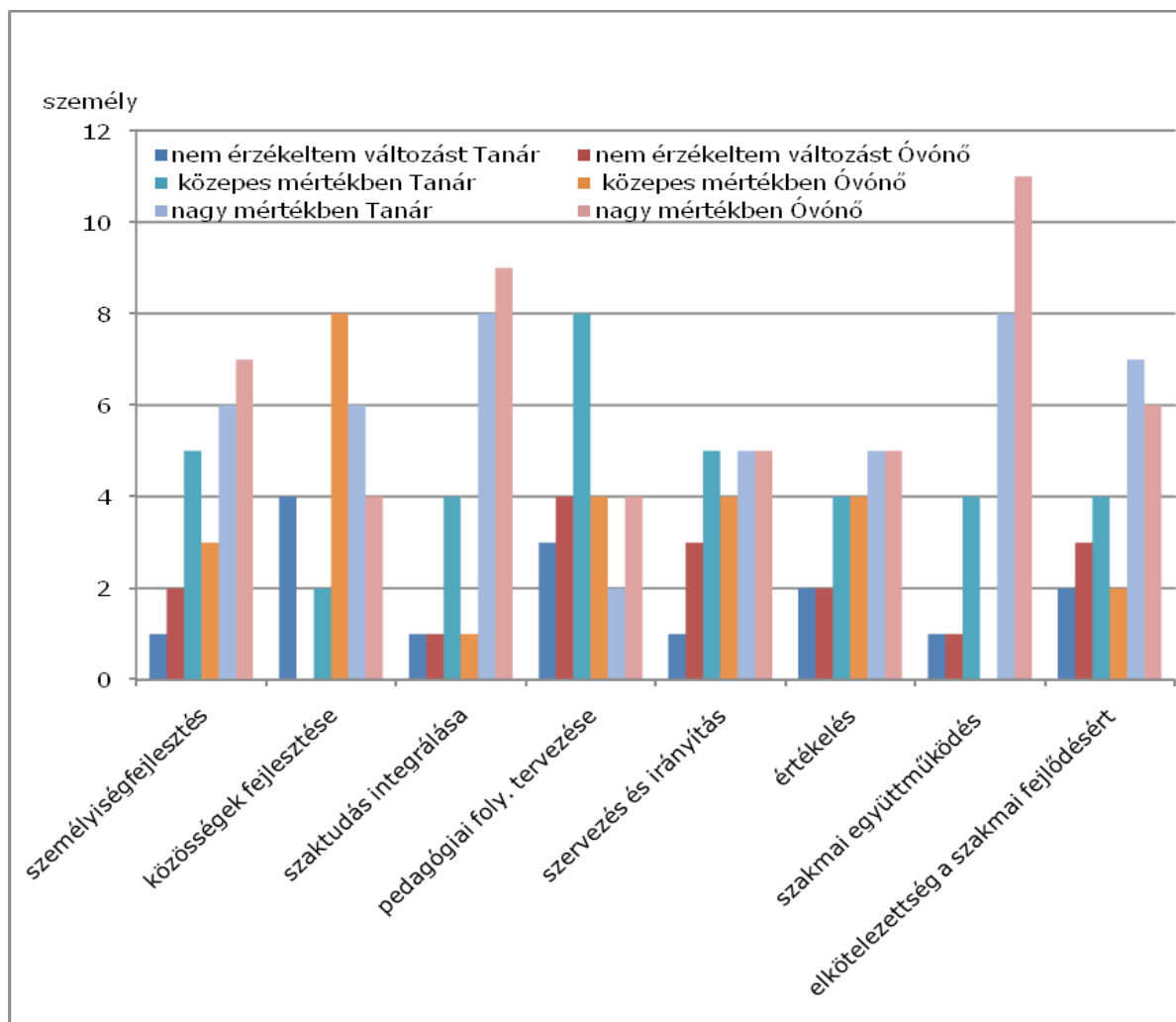
Komposztűnnep megrendezését befolyásoló tényezők és mértékük tanárok ($n_t=13$) és óvónők ($n_o=12$) szemszögéből. (Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés, 2013. nov.)

A második hipotézis (H2) a program fenntartására, fejlesztésére és jövőjére vonatkozott. A komposztálás tevékenysége folyamatosan jelen van a válaszoló intézmények 80 százalékában. A válaszolók egyöntetűen vélekedtek úgy, hogy bevált számukra ez az ünnepnap, valamint, hogy jövőt látnak ebben a programban. A tevékenységek elemzése mutatta, hogy áttevődtek a hangsúlyok a modelltől a valós tevékenységre, az innovációk számossága növekedett a dokumentumok tanúsága szerint, tehát fejlesztik is a programot az intézmények. A pedagógusok saját szerepüket aktívan, tevékenyen fogalmazzák meg, a szervezést több mint fele részben munkaközösségben szervezik, mely a munkamegosztást elősegíti, a kifáradás esélyét csökkenti. A komposztűnnep megrendezését nagyon befolyásolja a tanárok esetében a humán erőforrás, az óvónők esetében a helyi pedagógiai programba illeszthetőség, a gyermekek életkori sajátosságai és a játék ötletek.

3.2.3 A komposztünnepek hatása a pedagóguskompetenciákra

A minta kisszámú (25 fős, 13 tanár és 12 óvónő), így csak tájékozódás végett, elővizsgálatként tekinthetünk rá. 2013. novemberi írásbeli kikérdezésben az összes pedagógust tekintve döntő többségük, 19 fő a szakmai együttműködésben, a szaktudás integrálásában (17 fő) fejlődött nagymértékben, saját bevallásuk szerint. A középmezőnyben 13-10 fő a következő 4 kompetenciaterületen fejlődött nagymértékben: elkötelezettség a szakmai fejlődésért, gyermeki személyiség fejlesztése, közösségek fejlesztése, és a pedagógiai folyamat és a gyermeki személyiségfejlődés folyamatos értékelése, tanulási folyamat szervezése és irányítása. A közepes mértékben fejlődést szintén jelölte 12-10 fő, a közösségek fejlesztése, valamint a pedagógiai folyamat tervezése terén. Ellenpontként, vagyis a nem érzékelt változást vizsgálata, egyetlen kompetenciaterületen mutat 7 fővel maximumot (pedagógiai folyamat tervezése), a többi területeken 2-5 fő az, akiknél nem történt változás.

Ha külön-külön vizsgáljuk a pedagóguscsoportokat, a 13 tanár közül több mint fele, 8 fő illetve 7 fő nyilatkozott úgy, hogy nagy és közepes mértékben fejlődött a következő kompetenciaterületeken (4 féle): szakmai együttműködés, szaktudás integrálása, pedagógiai folyamat tervezése, elkötelezettség a szakmai fejlődésért. A kérdőívet kitöltő 12 óvónő szintén 4 területet jelölt többségében, s nagy vagy közepes mértékben. 11 fő a szakmai együttműködést, 9 fő a szaktudás integrálását, 8-an közösségek fejlesztését. 7 fő még mindig a többséget képviselve a személyiségfejlesztést jelezte. (6. ábra)

6. ábra

Pedagóguskompetenciák fejlődésének mértéke (Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés 2013. nov. $n_t=13$, $n_ó=12$)

Kértük a pedagógusokat, hogy azon a kompetencia területen, ahol leginkább fejlődtek, írjanak konkrét példákat. Mindenki írt ilyeneket! Íme, néhány, mely mutatja, milyen szakmai kihívásokat éltek meg a pedagógusok, s, milyen nevelési helyzetekben alkalmazták sikerrel a programot.

„ A különböző könyvekben, kiadványokban olvasottakat, az ismereteket – a komposztálódás folyamatát – át kellett játékos tevékenységgé dolgozni. Például: Gilisztajarat, Mi történik a komposztban? dramatikus játék, melyeket már 2012-ben leírtam a beszámolómban. (Kecskemét, óvónő – szaktudás integrálása jelenik meg)

„Szakmai együttműködés folyamatossága a Galga-menti óvodákkal. Óvodakert programunk regisztrált jó gyakorlat lett, amelyet Budapesten bemutattunk a Kert konferencián.” (Boldog, óvónő – szakmai együttműködés, élethosszig tanulás)

„Együtt dolgozás, szervezés az iskolások kis csoportjával, a kompomata megalkotása és működtetése során. Az általam már otthon jól működő dolgokat

beépítettem a kérdésekbe. A kompomata azonnali jelzést ad, értékel, megerősít, jutalmaz. (A "büntetés" igazából vicces, konkrétan a kézre legyintés). Az ünnep kapcsán kapcsolatba kerültem Veletek. Megerősített, hogy érdemes újítani, fejlődni, változni." (Ebes, tanár - személyiségfejlesztés, közösségfejlesztés, szervezés, értékelés, szaktudás integrálás, szakmai együttműködés)

„Elkötelezettségem nő folyamatosan. Először csak családi körben, később osztályom segítségével készítettünk komposztládát építési hulladékból. Lassan a kollégáim is kapcsolódtak hozzám. Pályázatokat írtam és nyertem a témában. Majd ökoiskola lettünk. Két másik iskolát is a mozgalom mellé állítottam. Tavaly elnyertük az örökös ökoiskolai címet is. Most is keres egy iskola, hogy segítsék nekik a mozgalomba való bejutásba, mint szakmai tanácsadó. (Budapest XVII., tanár - elkötelezettség a szakmai fejlődésért, szakmai együttműködés, szervezés és irányítás, közösségek fejlesztése)

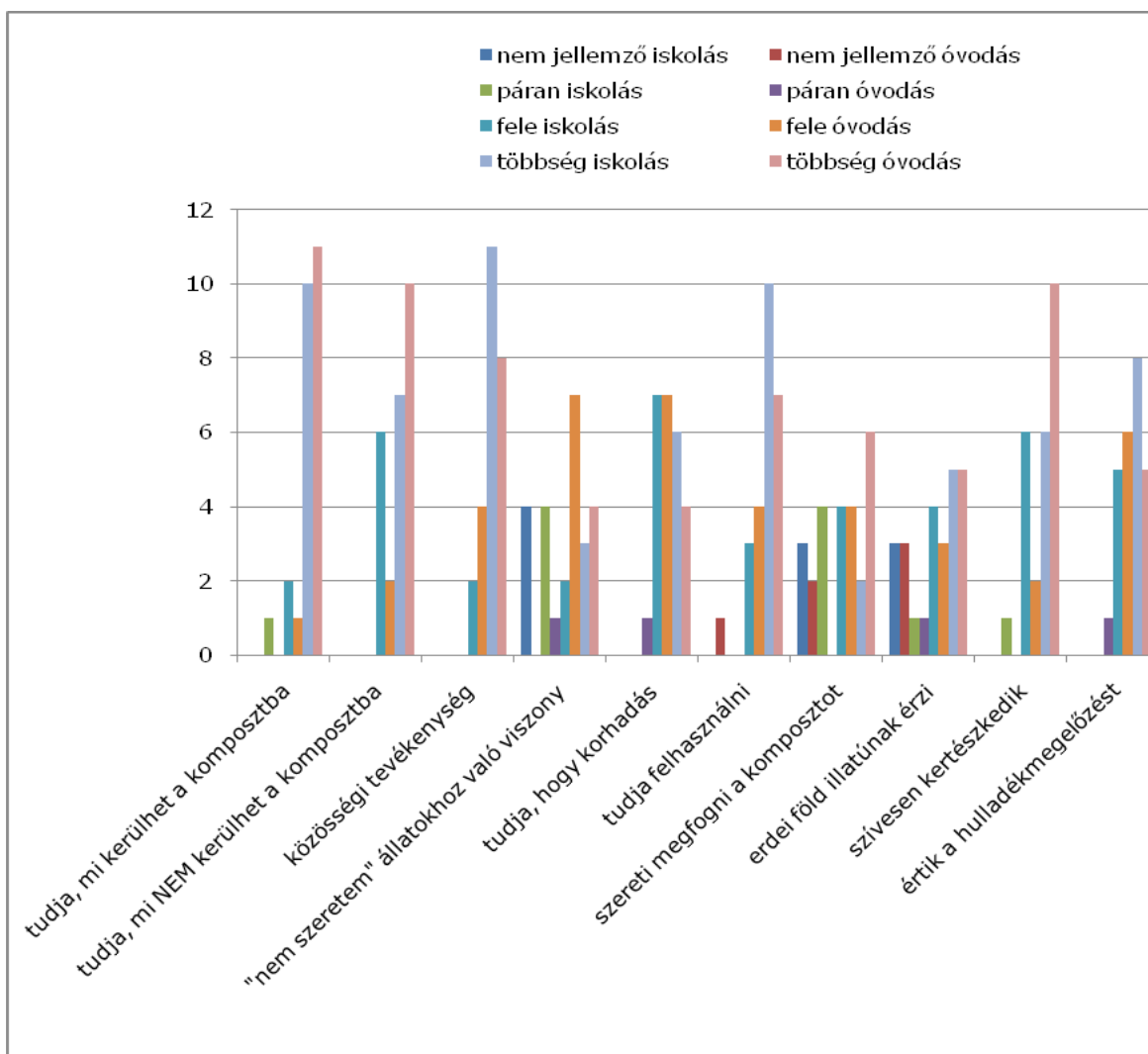
„A 9. osztályos tanulóink most kerültek be a kollégiumi közösségbe. Szeptember óta vannak kisebb-nagyobb problémák: nem sikerült zökkenőmentesen a közös szabályok elfogadása, egymásra nem figyeltek, nem volt olyan közös ügy, amit a szívükön viseltek volna. A Komposzthét kapcsán a jutalom és a játék, ami főként bemozgatta a nyertes csapatot, valamint az, hogy elmondtuk a komposztálás lényegét és mikéntjét. Segítettük a munkájukat és bár ez a tanároknak plusz munkát jelentett, közben ők is komposztáltak a gyerekekkel és a gyerekekért. Számomra az eddigi ismereteim összerendezését, bővítését is jelentette ez az akció. Mindemellett nagyon jól éreztem magam, a végén a nyertes diákok közössége megkínálta a tortából a szervező tanárokat.” (Középiskolai Leánykollégium, Budapest, kollégiumi nevelő - személyiségfejlesztés, közösségek fejlesztése, értékelés, pedagógiai folyamat tervezése, elkötelezettség a szakmai fejlődésért, szaktudás integrálása)

A harmadik hipotézisben (H3) az tételteztük fel, hogy a pedagógusok kompetenciái nagymértékben fejlődtek a komposztálás ünnepnapi programok hatására, függetlenül attól, hogy óvodában vagy iskolában vizsgáldtunk. Azt látjuk, hogy négy terület emelkedik ki a nyolc közül, az első két terület azonos óvónők és tanárok esetében, de jóval erőteljesebb az óvónők javára. Tehát a felsorolt kompetenciák felénél tapasztalhattunk nagymértékű fejlődést, és az első két terület kivételével nem is azonos területeken, így a hipotézis részben teljesült.

3.2.4. A komposztünnep hatása az óvodásokra, iskolásokra

A negyedik hipotézisünk szerint az óvodás gyermekek több ismeretet, képességet tudnak magukévá tenni, mint az iskolások. (H4).

Kérdésünk így hangzott: A gyermekek komposztálással kapcsolatos ismereteire, kompetenciáira, attitűdjeikre megfogalmazott állítások, hány gyermekre lehetnek igazak? Óvónők, tanárok közvetett úton tudtak erről a kérdésről véleményt formálni, ennek megfelelően fenntartással kell kezelni ezeket az eredményeket. A válaszokat külön vizsgáltuk óvodásokra és iskolásokra vonatkozóan.

7. ábra

A komposztünnepep után hány gyermekre lehetnek igazak az ismeretekre, készségekre és attitűdökre vonatkozó állítások? Mennyiségi becslés pedagógusaik által. (Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés 2013. nov. $n_t=13$, $n_o= 12$)

A tanárok ($n_t=13$ fő) közül többségükben (11-10-8 fő) úgy vélekedtek, hogy az iskolások többségére igazak lehetnek a következő állítások: közösségi tevékenységként élte meg a komposztünnepet, tudja, mi kerülhet a komposztra, tudja, hogyan kell felhasználni a komposztot, érti a hulladékmegelőzés fontosságát. Tehát erős valószínűséget 4 tételnél kapunk.

Az iskolai pedagógusok kevesebb mint fele (6-6 fő) szerint az iskolások többsége illetve fele kertészkedik szívesen. A korhadás tényének ismerete is hasonló megosztottságú és a pedagógusok közül 7 fő szerint az iskolások többségére, 6 fő szerint pedig a felére igaz lehet, hogy tudja, korhadás zajlik a komposztban. Érdekes, hogy azt csak az iskolások fele tudja (6 pedagógus szerint), mit nem szabad komposztálni.

Az attitűddel kapcsolatban, például: javuló viszony a „nem szeretem” állatok iránt, vagy erdei föld illatú-e a komposzt, vagy szereti-e megfogni a komposztot az iskolás gyermek, igen nagy megosztottságot hozott a tanárok között. Egyrészt várható is volt, másrészt jelzés értékű a szervezők, kutatók felé, hogy ezekre a területekre érdemes a játékos feladatokat fókuszálni.

Óvodások esetén a 12 (n_6) óvodapedagógus döntő többsége (11-10-8 fő) vélte úgy, hogy a gyermekek többségére igazak az alábbi állítások: tudja, mi kerülhet a komposztba és tudja, hogy mi nem kerülhet a komposztba, szívesen kertészkedik és közösségi tevékenységként élte meg a komposztünnepet.

Az óvodás gyermekek felére lehet igaz 7-7-6 pedagógus szerint, hogy tisztában vannak azzal a gyermekek, hogy korhadás zajlik le, s a „nem szeretem” állatokhoz való viszonya javult és, hogy értik a hulladékgazdálkodást. Így összességében az óvodásoknál 7 tételben elég erős valószínűséget kapunk. Ennek oka lehet a közösségben töltött aktív tevékenységek, a sokoldalú foglalkozások szervezése és a relatíve hosszabb idejű érintettség (egész délelőtt - egy héten át), amit a beszámolók tükröznek.

Azok az állítások, mint: tudja, hogy kell felhasználni a komposztot, szereti megfogni a komposztot, illatát erdei földhöz hasonlítani, jobban megosztotta az óvodapedagógusokat, ami arra utal, hogy ezen a téren vagy nem vizsgáldták, vagy nem szereztek gyakorlati tapasztalatokat, s nem kaptak egyértelmű visszajelzéseket. Ennél a három állításnál nem jellemző/nem tudom válaszok is születtek.

Arra is rákérdeztünk, milyen konkrét megerősítéseket kaptak a pedagógusok a gyerekektől a komposztünnepe kapcsán?

Ezek a visszajelzések egy széles skálán helyezhetőek el, melynek egyik vége a jó érzésekkel írható le, másik vége pedig már egy korai „pályaválasztási” döntés: komposztáló leszek, ha nagy leszek.

- jól érezték magukat,
- új dolgokat érzékeltek,
- tevékenység alapján tanultak,
- szemléletformálás,
- segítőkészségük fejlődött,
- játékos tanulás igénye, változatos tanítási módszerek iránti igény felébredése,
- tudatos tevékenység,
- gyakorlás iránti igény,
- pályaválasztás.

A negyedik hipotézisünk (H4) szerint az óvodás gyermekek több ismeretet, képességet tudnak magukévá tenni, mint az iskolások. A közvetett úton nyert adatok alapján, a kisszámú mintán végzett vizsgálat szerint az óvodásoknál 7 tételben, míg az iskolásoknál 4 tételben becsülte a pedagógusok többsége, hogy a gyerekek felére vagy többségére igaz az adott megállapítás. Így, bizonyos fenntartásokkal igaznak tekintjük a negyedik hipotézist.

3.2.5. A komposztünnepek hatása a szülőkre

Ötödik hipotézisünk szerint több szülő vonódik be az óvodai programokba, mint az iskolai rendezvényekbe. (H5).

A kapott eredmények szerint sem az iskolai, sem az óvodai rendezvényeken a szülők szerepe nem számottevő. Ez nyilván életszerű, hisz munkában vannak, amíg a gyermekek az iskolában, óvodában. Vannak azonban arra törekvések, hogy délutáni, hétfégi alkalmakra szerveznek óvodai komposztnapot a pedagógusok.

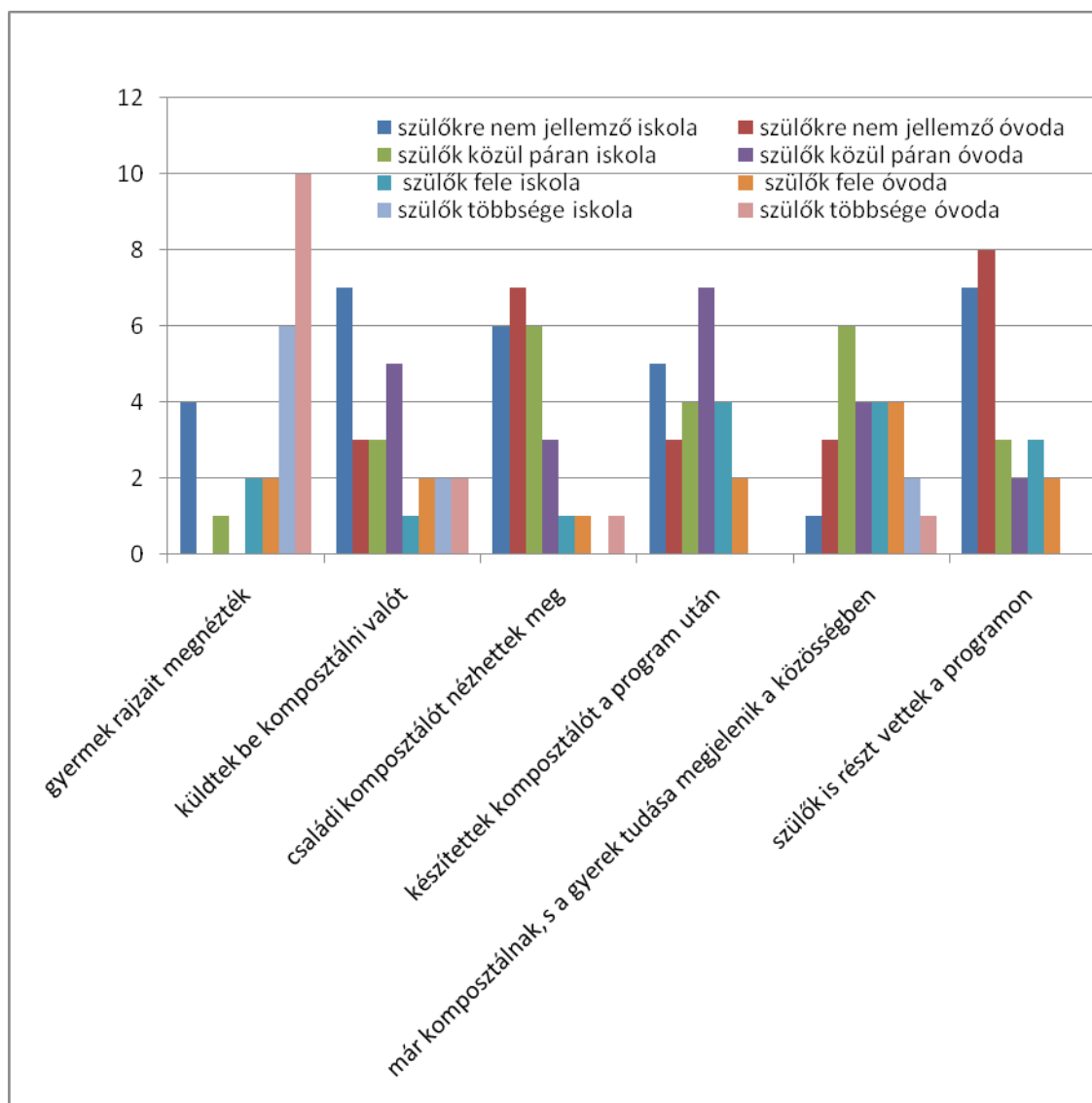
Nézzük a kitörési lehetőségeket. **Családi komposztáló megtekintését** 6 iskolai pedagógus jelzi, hogy pár szülőnél ez előfordult. 4-4 tanár és 7 óvónő jelzi ugyanakkor, hogy legalább páran illetve legfeljebb a szülők fele **készített családi komposztálót** a program után. Az összes óvodapedagógus ($n_o=12$) közül 10-en, tehát döntő többségben vélik úgy, hogy a szülők többsége **megnézi a gyermek rajzait**. A tanárok ($n_i=13$) esetében 6-an jelzik, hogy a szülők megnézték a kiállított gyermekmunkákat. 6 illetve 4 tanár, valamint 4-4 óvónő is jelzi, hogy a **szülők közül páran illetve a szülők fele komposztál**, így a gyermek tudása megjelenik a közösségben. S ne feledkezzünk meg arról sem, hogy 5 óvónő, 3 tanár jelzi, hogy a szülők közül páran **küldenek be komposztálnivalókat** az intézménybe. (8 - 9. ábra)

Komposztünnepek és a szülők	szülőkre nem jellemző		szülők közül páran		szülők fele		szülők többsége	
	iskola	óvoda	iskola	óvoda	iskola	óvoda	iskola	óvoda
gyermek rajzait megnézték	4	0	1	0	2	2	6	10

küldtek be komposztálni valót	7	3	3	5	1	2	2	2
családi komposztálót nézhettek meg	6	7	6	3	1	1	0	1
készítettek komposztálót a program után	5	3	4	7	4	2	0	0
már komposztálnak, s a gyerek tudása megjelenik a közösségben	1	3	6	4	4	4	2	1
szülők is részt vettek a programon	7	8	3	2	3	2	0	0

8. ábra

Komposztűnnep hatása a szülőkre - diagram értékek (Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés 2013. nov. $n_t=13$, $n_ó=12$)

9. ábra

Komposztünnap hatása a szülőkre Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés 2013.
nov. $n_t=13$, $n_o=12$)

Gyakorlati megfigyeléseink alapján feltételeztük, hogy az óvodában kialakuló szülő - pedagógus kapcsolat közvetlenebb, így arra gondoltunk, hogy több szülő vonódik be az óvodai programokba, mint az iskolai rendezvényekbe (H5). Ez a hipotézis nem állta meg a helyét. Az óvodai és az iskolai szülők többnyire megtekintik gyermekeik rajzait, ez valóban az óvodai szülőkre igaz jobban. Kínálkoznak azonban a szülők felét, illetve pár szülőt, kisebb-nagyobb mértékben elérő tevékenységek, mint például családi komposztáló megtekintése, családi komposztáló készítése, otthoni komposztálás, illetve komposztálnivalók intézménybe küldése. Ezek a lehetőségek mind óvodai, mind iskolai említésben előfordulnak, egyik sem kap azonban nagyobb hangsúlyt.

3.2.6. A komposztünnap és a települési, társadalmi kölcsönhatás

Hatodik hipotézisünk szerint települési önkormányzatok, civil és szakmai szervezetek részéről támogatásra van szükség mind az óvodákban, mind az iskolákban a komposztálás / a környezeti nevelés / fenntarthatóságra nevelés érdekében (H6).

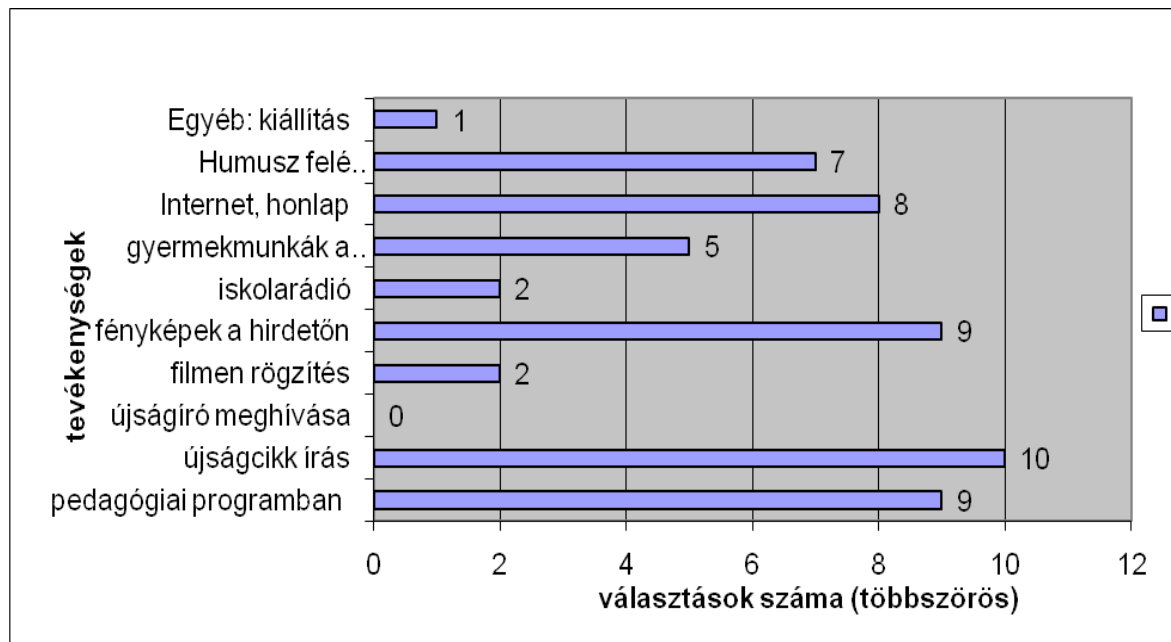
A fenntarthatóság pedagógiája értelmében a társadalmi beágyazottság, civil vagy szakmai szervezetekkel való kapcsolattartáson keresztül jól megvalósulhat. Ezért kíváncsiak voltunk arra, hogy a komposztálást segítik-e ilyen szervezetek az intézményekben? 25 válaszoló közül 7 jelezte, hogy nem kap segítséget szakmai vagy civil szervezettől. 18 válaszoló azonban igen, ők az alábbi szervezetekkel dolgoznak együtt: Hulladék Munkaszövetség, Körösök Völgye Natúrpark Egyesület, Galgamenti Népfőiskola, Keresztúri Társaskör, PELE Egyesület, Hírös Hulladék Kft., Körlánc Egyesület.

Továbbá partnerként értelmezték még ezen együttműködőket: környezeti óvodapedagógus munkaközösség, szülő (kertész), dajka (kertész), az egész iskola.

A 2013. novemberi írásbeli kikérdezéskor rákérdeztünk arra, hogy a tágabb közvéleményt hogy érik el az intézmények? A komposztünnapkal kapcsolatos híreket hogyan osztják meg a rendezvényszervezők saját településükön belül? Leggyakoribb megoldás az újságcikk írása, fényképek kiállítása az intézményi hirdetőn, valamint a pedagógiai program, mint nyilvános dokumentum elérhetőségének biztosítása. Ezt követő gyakorisággal az internetes híradás jelent meg, s az, hogy megküldik dokumentumaikat a Humusz Szövetség felé. A technikai feltételeket és szakmai hozzáértést jobban igénylő technikák csak igen kis arányban jelennek meg (filmkészítés, iskolarádió). (10. ábra)

2012-ben a Békés Megyei Tisza Kálmán Közoktatási Intézmény békési intézményegységében készült egy kisfilm az országos komposztünnaphez csatlakozásukról. Abban az évben ezt módszertani díjjal jutalmaztuk. 2013-as beszámolójuk tanúsága szerint 2013-ban is levetítésre került az intézményben,

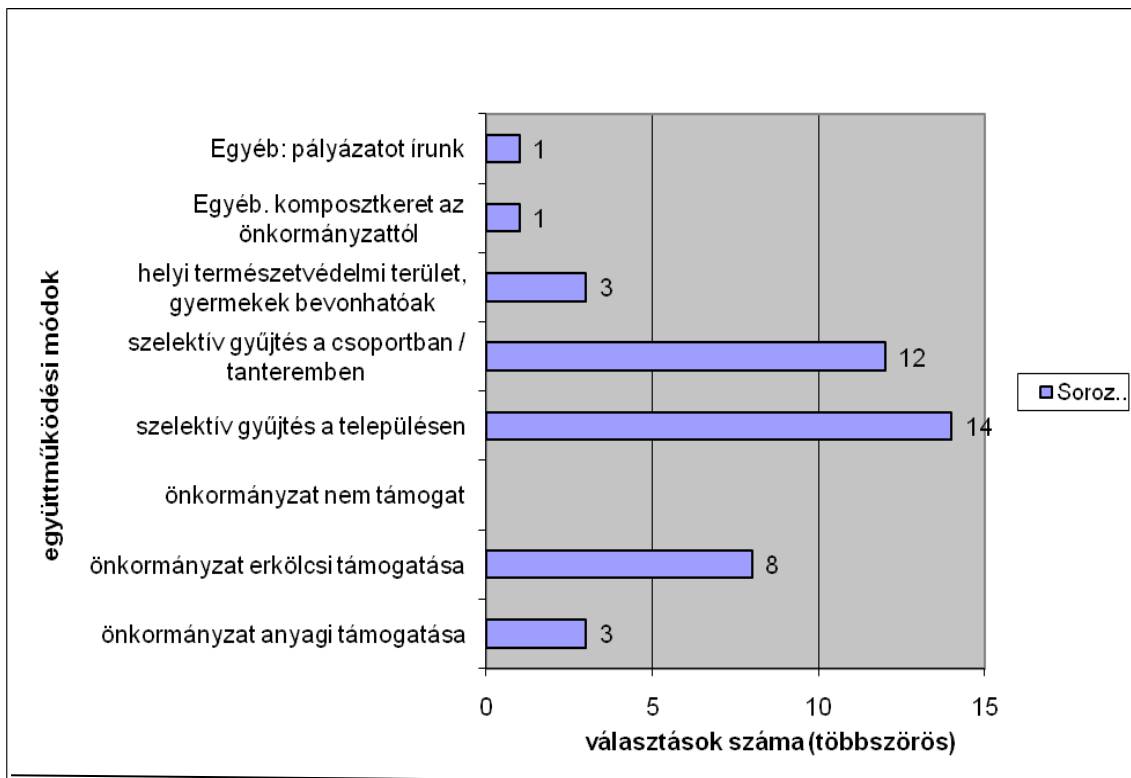
szinte minden osztályban, hogy kedvet ébresszen a komposztáláshoz, így hasznos kommunikációs anyaggá lépett elő a saját kisfilm. (<http://humusz.hu/hirek/humusz-hirek/komposztalt-az-orszag/10994>)

10. ábra

Tágabb közvélemény elérésének módja és számossága (Forrás: saját kutatás, 2013. nov. írásbeli kikérdezés n=25)

A településen belüli kapcsolódási pontokat kívántuk feltérképezni a következő kérdéssel. A komposztálás ünnepnapja / környezeti nevelés terén együttműködtek-e a települési önkormányzattal? 11. ábra mutatja be a kapott eredményeket. A külső feltételek, mint szelektív hulladékgyűjtés nagy arányban adottak, ehhez tudnak csatlakozni saját belső rendszerrel (csoportszobai, tanteremi szelektív gyűjtők) az intézmények. Az anyagi támogatás csak igen kis arányban biztosított a válaszolók körét tekintve, a települési önkormányzatok többségében erkölcsi támogatással szolgálnak. A környezeti nevelési tevékenység, szűkebben a komposztálási tevékenység fenntarthatóságának gazdasági vetülete szempontjából ez nem biztató helyzet. Pályázatokkal, tárgyi adományokkal lehet időlegesen segíteni a gondokon, de kiszámítható és tervezhető pénzügyi háttér nélkül a fenntarthatóság kérdéses.

11. ábra

Települési együttműködési módok és számossága a válaszadók által képviselt településeken (Forrás: saját kutatás, írásbeli kikérdezés 2013. nov. n=25)

A 12. ábra egy már korábban elemzett grafikon (5. ábra) adatsora. A komposztálás ünnepnapon szakmai és civil szervezetekkel való együttműködés szükségessége miatt hozzuk ide újra. A komposztünnep megrendezésében 2 tanár és 5 óvónő vélekedik úgy, hogy nem befolyásolja őket, van-e civil segítségük vagy sem. A többiek, 18 fő vélekedése közel egyenletesen oszlik meg a kissé befolyásol – nagyon befolyásol skálán. Ilyen értelemben és ilyen mértékben tehát feltehetően szükséges is számukra az együttműködés a civil szférával. Erősítheti a fenntarthatóság pedagógiáját, az együtt gondolkodást, a pályázati sikerességet, a „hírverést”, ha közeli intézményekkel együtt szerveznek komposztünnepet az óvodák és iskolák. Ezért itt újra aláhúzzuk ennek fontosságát, amit még többségében nem ismertek fel.

Szempontok és mértékek	nem befolyásol		kissé befolyásol		közepesen befolyásol		nagyon befolyásol	
	Tanár	Óvónő	Tanár	Óvónő	Tanár	Óvónő	Tanár	Óvónő
időigény	4	7	5	1	2	3	2	1
humán erőforrás	0	4	4	2	8	3	1	4
érdekes játékörtekek, feladatok	2	2	4	3	2	2	5	5
helyi pedagógiai programba illik	1	2	3	2	6	1	3	7
költségigény	3	4	4	2	4	2	2	4
gyermekek életkori sajátosságai	3	2	2	3	4	1	4	6
szakmai vagy civil segítség	2	5	4	3	3	1	3	3
nyeremények	8	8	2	0	2	4	0	0
közeli intézmények csatlakozása	9	9	2	2	1	0	1	1

12. ábra

Szempontok és mértékek a komposztünnep megrendezése kapcsán (ld. grafikusán az 5. ábrát) (Forrás: saját kutatás, 2013. nov. írásbeli kikérdezés n=25)

Hatodik hipotézisünk szerint települési önkormányzatok, civil és szakmai szervezetek részéről támogatásra van szükség mind az óvodákban, mind az iskolákban a komposztálás / a környezeti nevelés / fenntarthatóságra nevelés érdekében (H6). A települési önkormányzatok egyrészt a települési szelektív hulladékgyűjtési rendszer fenntartásában segíthetnek, valamint a kérdőívre válaszolók esetében főleg erkölcsi támogatással szolgálnak. Anyagi támogatás esetleges, pályázati, adományi utakon érhető el, ehhez viszont nagy segítséget jelent minden összefogás, együttműködés. Egyelőre kevesen ismerték fel a térségi, intézményi együttműködés fenntarthatóságra gyakorolt hatását. A hipotézis második része is megállja a helyét, 18 fő válaszadónk többé-kevésbé igényli is a civil-szakmai segítséget.

4. Összegzés

A fenntarthatóság pedagógiája kapcsán vizsgálat alá vettünk egy 2011-ben bevezetett új zöld jeles napot a beválása, fenntartása, fejlesztése, jövője, pedagógusokat fejlesztő hatása, óvodásokra, iskolásokra történő hatása, szülőket érintő hatása, társadalmi, települési beágyazottsága szempontjából.

Az találtuk, hogy a komposztálás ünnepnapja bár nem országos kiterjedésű, de megduplázódott a települések száma az elmúlt 3 év alatt, s már az országhatárt is átlépte a program. A vizsgált mintára vonatkozóan háromszorosára nőtt a bevont gyermekek száma. Elkötelezett, a programban jövőt látó pedagógusok önállóan vagy munkaközösségekben tevékenyek, többségében egész évben komposztálnak. Folyamatosan fejlesztik önmagukat, főleg szakmai tudás integrálása, szakmai együttműködés terén, miközben a gyermeki személyiségfejlesztés, az életkori sajátosságok is előtérbe kerülnek. Az óvodások és az iskolások közösségi tevékenységként élték meg a komposztünnepnapot. Az óvodások több területen fejlődhetnek, mint az iskolások. A módszertani és tartalmi fejlesztés tapasztalható a program hatására. A jó gyakorlatok megosztásában az intézmények és a civil szféra együttműködik. Ebben partnereik a Humusz Szövetség, a Komposztfórum Magyarország Egyesület és a Galgamenti Népfőiskola. Módszertani útmutató készült és a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület Módszerkosarában (*Gyalog*, 2013a, 2013b) megosztásra került. Az intézmények térségi kapcsolódása a rendezvények közös szervezésére, hirdetésére, megörökítésére előnyös lenne, ezt még kevesen ismerték fel. A települési önkormányzatok erkölcsi támogatáson túli segítsége elengedhetetlen. A szülők személyes részvétele a programokon még várat magára.

Az október 10-i ünnepnapot érdemes úgy tekinteni, mint egy sikereket megosztó, a település életébe szervesen illeszkedő nap. Ilyenkor játékos feladatoknak, vetélkedőknek, túráknak és tevékeny kertészeti projekteknek adhatnak helyet a csatlakozó óvodák, általános iskolák, középiskolák, kollégiumok. Javasoljuk, hogy kistérségi együttműködések is alakítsanak ki a jobb pályázati esélyek és humán erőforrás igények előteremtésére.

Irodalomjegyzék

Vásárhelyi Judit (szerk.)(2010): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest pp 33-42
http://mkne.hu/NKNS_uj/layout/NKNS_layout.pdf Letöltés ideje: 2013.11.29

UNECE (2005): A fenntarthatóságra nevelés ENSZ EGBT stratégia. United Nations Economic Commission for Europe, p.2
<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/strategytext/strategyHungarian.pdf>
Letöltés ideje: 2013.11.29.

EUT (2010): A Tanács 201. november 19-i következtetései a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásról. Az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel

Czippán Katalin (2011): A fenntarthatóságra nevelés céljai és feladatai Magyarországon. Vitaanyag az Országgyűlés Fenntartható fejlődés Bizottsága által létrehozott Fenntarthatóságra Nevelés Kerekasztal (FNK) számára.

Nagy Andrea (2011): Pedagógiai innováció civil szervezetekkel. In: Tóth P.- Duchon J. (szerk.): *Empirikus kutatások a szakképzésben és a szakmai tanárképzésben*. Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia, Budapest 2011 150-163.
http://tmpkteki.uni-obuda.hu/konferencia/sites/default/files/sitesfiles/nagy_andrea.pdf Letöltés ideje: 2013. 11.29.

<http://humusz.hu/komposztalj/felhivas>

www.galga-nfi.info.hu

Gyalog Éva (szerk.)(2013a): Módszerkosár 2013 május, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület <http://mkne.hu/modszerkosar/13maj.pdf> Letöltés ideje: 2013.11.29.

Gyalog Éva (szerk.)(2013b): Módszerkosár 2013 szeptember, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület <http://mkne.hu/modszerkosar/13szept.pdf> Letöltés ideje: 2013.11.29.